

קיימות יהודית

ערכה משפחתית בנושא יהדות וסביבה

התנועה ליהדות מתקדמת | המרכז לפיתוח חומרי למידה
אסורת אל חינוך יהודי

שבת מנוחה איזון בין יצירה לעצירה

שקיעת השמש ביום ו' פותחת פרק זמן שבו פרחי השדה עומדים מול האדם כחברים שווים ביקום. אסור לי לקטוף פרח או לנהוג בו כאוות נפשי. בכניסת השבת הפרח נהיה עצמיות בפני עצמה, שיש לה זכות קיום ללא כל קשר לערך שלו עבורי, האדם. אני עומד בדממה בפני הטבע כלפני חבר לבריאת האל, ולא כל פני חפץ שאוכל לשלוט בו, ואני חייב להתמודד עם העובדה שאני אדם ולא אל. השבת מנסה לרפא את היהירות האנושית של התרבות הטכנולוגית (הרב דוד הרטמן, ראש מכון הרטמן בירושלים, מחנך ופילוסוף)

הלכה למעשה

בשבת יש לנו הזדמנות להתנתק מן המסכים ולהתבונן זה בזה במקום במחשב ובטלוויזיה.

בשבת יש לנו הזדמנות להיות ביחד, ליהנות זה מזה ולשחק ביחד.

משחק משותף מחזק את הקשרים המשפחתיים ואת ביטחונם העצמי של הילדים. המשחק הוא הכלי החשוב ביותר שיש לילדים כדי ללמוד על העולם, לעבד חוויות וליהנות. המשחק הוא שורש היצירתיות אצל מבוגרים וילדים כאחד.

אין דבר המשמח ילדים יותר ממבוגרים קרובים ואהובים שמשתתפים איתם במשחקם. משחקים במרחב הפתוח המשלבים תנועה ומגע מביאים שמחה גדולה: תנו לילדים לרכוב עליכם כסוס דוהר, שחקו איתם מלחמת כריות, מחבואים, תופסת, סימני דרך. נסו להימנע ממשחקים תחרותיים, ובמקום זאת הצטרפו לעולם הילדים במשחקי ה"כאילו" שלהם. עשו את עצמכם "מבולבלים", מגושמים, מצחיקים ותנו לילדים להוביל את המשחק.

"יִוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁפְתַי לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עֲבֹדָה וְאַמְתָּה וּבְהִמְתָּה וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ" (שמות כ, ט) - מנוחה לאדם, למשפחתו, לעובדיו ולבהמתו

"וְיָשָׁב שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֶרְצְךָ... וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִטְשֶׁתָּה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וְיִתְּרֶם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה" (שמות כג, י-יא) - מנוחה לאדמה, לצמחים, לאדם ולחיית השדה

יום השבת מאפשר מנוחה לאדם ולבהמה. שנת השמיטה מאפשרת מנוחה לאדמה. פסק הזמן שהתברכנו בו כעם מאפשר לאזן ולשמר את הכוחות המתחדשים מדי שבעה ימים או מדי שבע שנים והמאפשרים לכולנו לשמור על יכולת העשייה והיצירה. השבת מזכירה לנו שאין לנו בעלות אמיתית על דבר. דבר אינו שלנו. אנו מוזמנים לתרגל זאת בשבת. לתת כבוד וזכות קיום לכלל היצירה.

מדברים עכשיו לא מעט על מצבו העגום של כדור הארץ ואני שומע, כולם אומרים, חייבים בדחיפות לעשות משהו כמו: יום ללא מכוניות, יום ללא רכבות, יום ללא מטוסים, יום ללא אוטובוסים ואופנועים, יום ללא עישון, יום ללא עשן, יום ללא מכוונות כביסה, יום ללא מייבשי כביסה, יום ללא מדיחי כלים, יום ללא טלפונים, יום חיסכון באנרגיה, יום ללא בישול, יום ירוק, יום כחול, יום סגול, יום ללא תאונות, יום ללא עבודה, יום ללא לחץ, יום עגול. ואני אומר: יש לנו יום כזה מאז שאנחנו זוכרים את עצמנו כעם. יש לנו יום כזה מאז ומתמיד. מאז שנברא העולם. יש לנו את השבת, כן, שבת, רבותי, שבת! שבת זה הרי היום הטוטאלי למען כדור הארץ. זה טוב לאוויר, זה טוב לאדמה, זה טוב לכביש, לים, למים ולרוח לנשימה ולנשימה, זה זמן איכות לסביבה, זמן איכות למשפחה, זמן איכות למנוחה... ליום אחד, לשבת (אהוד בנאי, "יום כדור הארץ")

שנת שמיטה

הטעם כאן הוא סוציאלי, אך בניגוד לשמיטת קרקעות המטרה המוצהרת כאן היא ביטול כללי של החובות דבר המונע מראש תופעה של עוני. במקום לדאוג לעניים בשנת השמיטה, ספר דברים מנסה למנוע את העוני.

דברים לאו-יג: הקהל

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה, אוֹתָם לְאָמֹר: מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים, בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה--בְּחַג הַסְּפֹת, בְּבוֹא כָל-יִשְׂרָאֵל, לְרֵאוֹת אֶת-פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּמָקוֹם, אֲשֶׁר יִבְחַר: תִּקְרָא אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת, נֶגֶד כָּל-יִשְׂרָאֵל--בְּאֲזִינֵיהֶם. הִקְהַל אֶת-הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטַּף, וְגֵרָה, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיהָ--לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ, וַיֵּרְאוּ אֶת-ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וּבְנִיהֶם אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ, יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ--לִירְאָה, אֶת-ה' אֱלֹהֵיכֶם: כָּל-הַיָּמִים, אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל-הָאָדָמָה, אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שְׁמֹה, לְרִשְׁתָּהּ.

הקהל - קריאה בתורה אל מול כל העם במוצאי שנת השמיטה, בחג הסוכות בירושלים. חג הסוכות הוא חג האסיף ובשנת שמיטה אין אסיף. לכן מתפנה כל העם ממלאכת האסיף האסורה בשנה זו ובא לשמוע את קריאת התורה. כאן אנו רואים כיצד ההתפנות מעיסוקי היום יום מאפשרת עיסוק בקודש וברוח, אחד הרעיונות אשר עומדים בבסיס שנת השמיטה.

הידעת?

יתכן שבעבר שנת השמיטה הייתה אינדידואלית לכל חקלאי. אדם שרכש קרקע היה חייב לעבוד אותה שש שנים ובשנה השביעית לשמוט, מכאן שהובטח פתרון חברתי לעניים ולנזקקים יתקיים בכל עת.

הלכה למעשה

השמיטה במקרא: נשווה בין ארבעת המקורות המצויים על השמיטה (המופיעים למעלה) מה ההבדל בין הקטעים? האם השמיטה נראית כדבר אפשרי לביצוע או כרעיון אוטופי? כיצד ניתן לקיים את הרעיונות גם היום בדרך שתהיה רלוונטית לנו?

שמיטה משפחתית: בחרו יחד התנהגות, מנהג או צורך משפחתי אשר אותו תרצו לנסות לשמוט במשך שנה או תקופה ארוכה. לדוגמה: שמיטת לשון הרע, רכילות, התנהלות קולנית, עצבים, קוצר רוח וכו'...

בערב שבת, במסגרת קבלת השבת הקדישו כמה רגעי התבוננות על השבוע שחלף ובדקו האם אכן הצלחתם לשמוט את ההתנהגות שבחרתם.

שמיטה לשם צדקה: במעבר בין הקיץ לחורף מיינו את הבגדים הקטנים או לחילופין ערכו סדר במדפי הצעצועים והמשחקים ומסרו אותם לנזקקים.

שנת השמיטה מתרחשת אחת לשבע שנים, ובה נדרש החקלאי לשובות מכל מלאכת האדמה ולהשבית את הקרקע.

מבחינת השפה העברית, הרעיון של שמיטה מגיע מן הפועל לשמוט, כלומר, להניח לדבר מה שברשותך להישמט. אין להתבלבל ולומר שהשמיטה היא השתמטות, אלא הרפיית האחיזה בדבר קיים. למעשה, שמיטה היא ההיפך מן השליטה. היא הדרך שלנו להבין שלא תמיד השליטה היא הפיתרון ושיש גם צורות שונות של יחסים: דרכים של הרפייה, שחרור, ויתור.

השמיטה במקרא

הציווי על השמיטה מופיע ארבע פעמים בתורה ובכל אחת מן הפעמים מובא טעם אחר למצווה.

שמות כג.יב: סיבה סוציאלית

וְשֵׁשׁ שָׁנִים, תִּזְרַע אֶת-אֲרָצְךָ; וְאָסַפְתָּ, אֶת-תְּבוּאָתָהּ. וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה, וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמָּה, וַיִּתְּרֶם, תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה; כִּן-תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ, לְיִזְיָתָה. שְׁשַׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבַּת--לְמַעַן יָנוּחַ, שׂוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ, וַיִּנְפֹּשׂ בֶּן-אִמְתֶּךָ, וְהֵגֵר.

איש אינו מעבד את הקרקע. אם יש פרי, כולם רשאים לאכול.

ויקרא כה.ב-ז: מנוחת הארץ, שייכותה של הקרקע לאלוהים

דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, כִּי תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם--וְשָׁבַתָה אֲרֶץ, שְׁבַת לָהּ. שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרַמְךָ; וְאָסַפְתָּ אֶת-תְּבוּאָתָהּ, וּבִשְׁנַת הַשְּׁבִיעִית, שְׁבַת שְׁבֹתוֹן יִהְיֶה לְאֲרֶץ--שְׁבַת, לָהּ: שָׂדֶךָ לֹא תִזְרַע, וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר. אֶת סִפְחֵי קִצְרֶיךָ לֹא תִקְצֹר, וְאֶת-עֵנְבֵי נִזְרֶיךָ לֹא תִבְצֹר: שְׁנַת שְׁבֹתוֹן, יִהְיֶה לְאֲרֶץ. וְהִזְיָתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם, לְאָכְלָה--לָהּ, וּלְעֶבְדָּהּ וּלְאִמְתָּהּ; וְלַשִּׁכְרִיָּה, וְלַתּוֹשֵׁבָה, הַגֵּרִים, עִמָּךְ. וּלְבַהֲמֹתֶיךָ--וְלַחֲיָה, אֲשֶׁר בְּאֲרָצְךָ: תִּהְיֶה כָל-תְּבוּאָתָהּ, לְאָכָל. הקרקע שייכת לאלוהים ועל כן אין לאדם בעלות עליה.

דברים טו.א-ד: שמיטת כספים - מניעת תופעת העוני

מִקֵּץ שִׁבְעֵי-שָׁנִים, תַּעֲשֶׂה שְׁמִיטָה. וְזֶה, דְּבַר הַשְּׁמִיטָה--שְׁמוּט כָל-פַּעַל מִשָּׁה יָדוּ, אֲשֶׁר יִשֶׁה בְּרַעְיוֹ: לֹא-יִגַּשׁ אֶת-רַעְיוֹ וְאֶת-אֲחִיו, כִּי-תִקְרָא שְׁמִיטָה לָהּ. אֶת-הַנִּבְרִי, תִּגַּשׁ; וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ אֶת-אֲחִיךָ, תִּשְׁמַט יָדְךָ, אִפְסֹ, כִּי לֹא יִהְיֶה-בְּךָ אֲבִיּוֹן: כִּי-בָרַךְ יִבְרַכְךָ, ה', בְּאֲרֶץ, אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן-לָּךְ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ.

מה רבו מעשיך ה' על הפליאה

הסביבה הטבעית מעוררת אצל הילדים פליאה, שמחה וכבוד לטבע ולעולם. באמצעות הפליאה אנו לומדים להכיר את העולם ולאהוב אותו. אנו מעוניינים לעודד את הפליאה, את השמחה ואת הגילוי. ככל שנכיר את הטבע טוב יותר, כך נוכל להתחבר לנפלאותיו ויקל עלינו לקבל אחריות על עולמנו: לטפל, לטפח ולשמור.

י המְשַׁלַח מַעֲנִינִים בְּנִחְלָיִים; בֵּין הָרִים יִהְיֶה כּוֹן.

יא יִשְׁקוּ כָּל חַיְתוֹ שָׂדֵי; יִשְׁבְּרוּ פְּרָאִים צִמְאָם.

יב עֲלִיָּהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׂכּוּ; מִבֵּין עֲפָאִים יִתְנוּ קוֹל.

יג מִשְׁקָה הָרִים מַעֲלִיֹּתָיו; מִפְּרֵי מַעֲשֵׂיֶהָ תִשָּׁבַע הָאָרֶץ.

יד מִצְמִיחַ חֲצִיר לְבַהֲמָה וְעֹשֶׂב לְעִבְדַת הָאָדָם; לְהוֹצִיא לָהֶם מִן הָאָרֶץ.

טו וַיִּזוּ יִשְׁמַח לְבַב אֲנוּשׁ לְהַצְהִיר פְּנִים מִשָּׁמֶן; וְלָחֶם לְבַב אֲנוּשׁ יִסְעֵד.

טז יִשְׁבְּעוּ עֲצֵי יְהוָה אֲרָזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע.

יז אֲשֶׁר שָׁם צִפְרִים יִקְנְנוּ; חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָה.

יח הָרִים הַגְּבוּהִים לַיַּעֲלִיִּים; סִלְעִים מַחֲסֶה לְשֹׁפְנִים. (תהילים קד, י-יח)

לְמַדְנִי, אֱלֹהֵי, בְּרַךְ וְהִתְפַּלֵּל
על סוד עֲלֶה קָמַל, על נִגְה פְּרֵי בָשֵׁל,
על הַחֲרוּת הַזֹּאת: לְרֵאוֹת, לְחוּשׁ, לְנִשּׁוּם,
לְדַעַת, לְיַחַל, לְהַכְפִּישׁ.

לְיַמַּד אֶת שְׁפָתוֹתַי בְּרִכָּה וְשִׁיר הַלֵּל
בְּהִתְחַדֵּשׁ זְמַנָּה עִם בְּקָר וְעִם לֵיל
לְבַל יִהְיֶה יוֹמֵי הַיּוֹם פְּתוּמוֹל שְׁלִשּׁוּם,
לְבַל יִהְיֶה עָלַי יוֹמֵי הַרְגֵּל

לאה גולדברג מתוך "שירי סוף הדרך ג" בהוצאת ספרית הפועלים

הידעת?

רוברט אמונס (Robert Emmons) הוא פסיכולוג מאוניברסיטת קליפורניה, החוקר שנים רבות את הנושא של הכרת תודה (gratitude). הוא גילה שאנשים המודים באופן קבוע על מה שיש להם (במחקר האנשים התבקשו לכתוב יום יום על מה הם מודים), יש להם בריאות פיזית ונפשית טובה יותר, הם מצליחים יותר, מתמרו דדים טוב יותר עם משברים, אמפתיים יותר ונוטים לעזור לאנשים אחרים.

הלכה למעשה

זכור בכל יום להודות ליקום או לאלוהים על העולם המקסים שאנו חיים בו.

מים - חיים

מזן המקורות

אמר רבי שמעון בר יוחאי: שלושה דברים שקולים זה כנגד כזה, ואלו הם: ארץ ואדם ומטר. אמר רבי לוי: ושלושתם משלש אותיות, ללמדך שאם אין ארץ אין מטר, ואם אין מטר אין ארץ ואם אין שניהם - אין אדם (על פי בראשית רבה)

הידעת?

60% מצריכת המים הביתית מתבזבזת על הדחת השירותים במי שתייה נקיים 10-15 ליטר להדחה.

היום יש הכרה בכך שמשק המים בישראל נתון במשבר. בחמש עשרה השנים האחרונות כמות המשקעים נמצאת בירידה. בשל התחממות כדור הארץ אנו צפויים לשינויים אקלימיים, פרקי יובש ארוכים יותר וסערות חזקות. בשל כך ובשל הפגיעה המתמשכת ביערות תהליך המדבור מואץ בעולם כולו, ובתוך כך גם במרחב המזרח התיכון. הגידול באוכלוסייה בארץ ובעולם, זיהום מקורות מים והשימוש הבזבזני במים הביאו למחסור חמור במי שתייה בארץ ובעולם כולו. צריכת המים השנתית בארץ עולה בהרבה על כמות המשקעים, ולכן יש פער רב שנתי מצטבר במשק המים. מקורות מים רבים מזוהמים ומינים רבים נכחדו בעקבות הרס בתי גידול לחים.

הארגונים הסביבתיים סבורים שהפתרון נעוץ בשינוי התפיסה וגיבוש מדיניות המבוססת על ערכים של קיימות, חיסכון ושמירה על הטבע. לפני שמגדילים את היצע המים יש לשמור על הקיים ולחסוך במים. יש למנוע זיהום במי האקוויפרים, יש לקדם את המחקר בנושא ולהגביר את השימוש במים אפורים, יש להביא להתייעלות של צרכני מים גדולים כמו בתי חולים ולעבור לצמחייה ארץ-ישראלית הצורכת פחות מים מדשאים ומצמחייה טרופית. בשימוש הביתי אפשר לחסוך מים בעזרת שימוש בחסכמים, טיפול סדיר בצנרת ומניעת דליפות.

כי האדם עץ השדה

מזן המקורות

מתחילת בריאתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא במטע תחלה. זהו שכתוב: "ויטע ה' אלהים גן בעדן" (בראשית ב, ח) אף אתם, כשאתם נכנסים לארץ ישראל, לא תתעסקו אלא במטע תחלה: "כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" (ויקרא יט, כג) (מתוך ויקרא רבה כה ג)

רבן יוחנן בן זכאי היה אומר: אם היתה נטיעה בתוך ירך ויאמרו לך: הרי לך משיח - בא ונטע את הנטיעה ואחר כך צא והקבילו. (אבות דרבי נתן, נו"ב, לא) ביאת המשיח נתפסת אצל חז"ל כאירוע מרכזי שמצפים לו מאוד, ולמרות זאת אמרו קודם לטעת את העץ ורק אחר כך לצאת ולקבל את פני המשיח.

הידעת?

העצים הם מחוללי החיים על פני כדור הארץ. הם "מתרגמים" את אנרגיית השמש והופכים אותה לאנרגיה זמינה ולמזון עבור בעלי החיים ובני האדם. הם סופחים את הפחמן הדו-חמצני שאנו מייצרים בתהליך הנשימה ופולטים חמצן הנחוץ לנו ולבעלי החיים לנשימה. העצים מסייעים ביצירת גשמים, מתחחים את הקרקע, מייצבים אותה ושומרים עליה מסחיפה. העצים הם מווסתי אקלים, הם משמשים חומר גלם לבנייה ולרהיטים, ליצירת נייר ולייצור אנרגיה. העצים משמשים מגן, מחסה ומקור מזון לבעלי חיים רבים ושונים. תפקידיהם הרבים ותרומתם לאדם, לבעלי החיים ולמחזוריות בטבע מחייבת אותנו לשמור ולהגן על העצים שסביבנו.

הלכה למעשה

1. איסור בל תשחית - "כי תצור אץ עיר... לא תשחית את עצה לנדהם עליו גרזן כי מקומו תאכל ואתו לא תכרת" (דברים כ, יט).

במקור המצווה עוסקת בדיני מלחמה. התורה אוסרת לכרות עצי פרי כשצרים על עיר. אבל כמו במצוות אחרות, גם כאן הרחיבו מאוד החכמים את משמעות המצווה. מכאן הם למדו שאסורה כל השחתה: של אוכל, של בגדים, של כלים, של חפצים וכו'.

2. חשיבות נטיעת עצים והגנה עליהם למען הסביבה והדורות הבאים.

על שמירת עצים בישראל ואיסור כריתה ראו באתר הקרן הקיימת:

<http://www.kkl.org.il/kkl/hebrew/nosim%20mezavim/sayhu/pkudat%20hayearot.x>

עושה אדם את זבלו אוצר

(שביעית ג, ג)

על משאבים ופסולת, מעגל וקו ישר

מעגל - בטבע אין פסולת. כל התהליכים הם מחזוריים. שאריות של גורם אחד (גללים, עלים יבשים, פירות וכו') משמשות משאב לקיומו של גורם אחר, ובזכות זה מעגל החיים נמשך. העצים משירים את העלים, את הפרחים ואת הפירות, ואלה נושרים תחת העץ, מפורקים בתהליך פירוק טבעי על ידי בעלי חיים, חיידקים ופטריות והופכים לרכיבים המזינים את האדמה ואת העץ הצומח מתוכה.

קו - בחיים שלנו היום חלק גדול מן התהליכים אינם מחזוריים. אנו לוקחים משאבים מן הטבע והופכים אותם למוצרים, וכשאלו מתקלקלים, אנו משליכים אותם לפח וקוברים באדמה. שם הם נשארים אלפי שנים וגורמים לנזקים לאדמה, לאוויר ולמים.

כדי לחיות ולהתקיים בכדור הארץ לאורך שנים, בשלום ובבריאות עלינו ללמוד כיצד עובדים הדברים ולפעול ברוח זו.

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם. ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועין השדה יתן פריזו. והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם. ונתתי שלום בארץ..." (ויקרא כו, ג-ו)

דבר אחר: "אם בחקתי תלכו" - חוקים שחקקתי בהם את השמים ואת הארץ (ילקוט שמעוני פרק כו, רמז תרע)

שהרי אנחנו חיים בתוך הטבע המקיף אותנו בחוקיו, והננו מצווים להתהלך עמם, בקשר קדושת התורה והמצוה את חוקותיו תשמרו, חוקים שחקקתי בהם שמים וארץ (מאמרי הרא"ה)

הידעת?

משפחה ממוצעת בישראל מייצרת ביום אחד כמעט 2 ק"ג פסולת. קרוב למחצית מהפסולת הביתית היא שיירים אורגניים (כגון קליפות ירקות, שיירי מזון ונייר טישו). כאשר תערוכת חומרים אורגניים מוטמנת יחד עם חומרים לא אורגניים במרכזי ההטמנה, תסיסת החומרים יוצרת גזי חממה הנפלטים לאטמוספירה. המומחים מעריכים כי גזים אלה גורמים לכעשרים אחוזים מהתחממות כדור הארץ.

הלכה למעשה

1. הפחתת אשפה - לא לקנות דברים שאין בהם צורך, למשל, צעצועים זולים שמתקלקלים מהר ונזרקים.
2. מיון אשפה לפחי המיחזור השונים - נייר וקרטון; פלסטיק ומוצריו כגון בקבוקים, גביעי גבינה ויוגורט ואריזות שונות; זכוכית; בדים; ציוד אלקטרוני ובטריות. אפשר לשתף את כל המשפחה והשכנים בתהליך המיון ולהביא את הפסולת הממוינת למרכזי המחזור השכונתיים.
3. העברה של ספרים, סרטים, צעצועים ובגדים לקרובים או לחברים, למרכזי "יד שנייה" או למרכזי סיוע לנזקקים.
4. הפרדת הזבל האורגני והכנת קומפוסט ביתי - הנחיות להכנת קומפוסט ביתי אפשר למצוא בקלות ברשת האינטרנט לדוגמה: <http://www.ginatnoy.co.il/compost.html>

קיימות

לקחת במידה ובמחשבה על העתיד על קרן וריבית

מטרת הפרסום היא למנוע זאת מאתנו, לשכנע אותנו שאנו איננו יצורים שלמים - עד שלא נקנה את המוצר המהולל, כמובן, ואז כל בעיותינו תיפתרנה. עם המכשירים והתכשירים הנכונים, נהיה פופולריים, יהיו לנו חברים, נהיה מושכים למין השני, נצליח בעיסוקנו, ומעל לכול - נהיה מאושרים. מבחינה נפשית, אחד הפנים הבעייתיים ביותר של השתלטות הצרכנות על החיים הוא שאנו מובלים לחפש סיפוקים רגשיים או פנימיים בעולם החומר, בצבירת רכוש. לפעמים קשה להבחין בתופעה זו אפילו בחיינו שלנו. לפעמים יש באמת סיפוק מסוים מקנייה של מוצר, עלייה ברמת החיים שמורגשת מיידית. אך כשהאפקט מתפוגג, חוזר התיאבון לעוד, אנו לא מעלים על דעתנו שמא הצרכנות אינה מספקת לאורך זמן, שאולי יש משהו פגום בכל המערכת. אנו פשוט פונים למוצר הבא, משוכנעים ששם נשביע את כרכורי הבטן של תאבוננו הצרכני.

(ג'רמי בנשטיין, "ראוונות ורעבתנות")

הידעת?

צריכת יתר גורמת לדלדול המשאבים של העולם ולהתחממות האטמוספירה. אם נמשיך לצרוך אנרגיה כפי שאנו צורכים היום ואם תימשך צריכת האנרגיה המ־קובלת היום בתעשייה ובתחבורה וכן מגמת ביעור היערות, האטמוספירה תוסיף להתחמם, הקרח בקטבים ובקרחונים יימס ויגרום לשיטפונות באזורים הנמוכים. יש אזור באוקיינוס השקט שגודלו כפליים ממדינת טקסס (1,392,482 ק"מ מרובע) והוא מכוסה כולו פסולת, בקבוקי פלסטיק ושקיות ניילון.

הלכה למעשה

צרכנות ידיונית לסביבה

קניות ללא ארע"יות - קניות של קיימא

ללא אריזות = במשקל, מיד שנייה או באריזה מתכלה

ללא רעלים = אוכל אורגני, חומרי ניקוי טבעיים

ללא עיבוד = מזון גולמי, טרי

ללא ייבוא = תוצרת מקומית, על טהרת כחול-לבן

וללא תאגידיים = לקנות ממשקים מקומיים ומעסקים זעירים

כדי לחיות אנו חייבים לקחת מן הסביבה - אוכל, מים, מקום, בית וכיוצא בזה. זה טבעו של עולם. אלא שכאשר אנחנו לוקחים לעצמנו, יש לכך השלכות על העולם. מהן ההשלכות על העולם, על החי ועל הצומח? כמה אפשר לקחת וממי? מהי מידה סבירה ומה פוגע בעתיד שלי, של נכדיי ושל העולם כולו?

מזן המקורות

איזהו עשיר? השמח בחלקו (משנה אבות ד א)

רבי אליעזר הקפר אומר, הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם (משנה אבות ד כא)

ההלכה מעדיפה ריסון. היא מעדיפה צמצום על התפשטות, היא מוכנה לה-קריב מידת מרץ ואומץ בחברה לשם יציבות ושלו, להשיג מנוחת הנפש ומנוחת הגוף תמורת מיתון מסוים בכמות החיים, בעיקר בשטח הכלכלי והטכנולוגי. היא שואפת לשפר את איכותם של החיים, ולא רק מתוך מגמות חב-רתיות, אלא, ואולי בעיקר, לשם עיצוב דיוקנו המוסרי של כל יחיד ויחיד. בני-קודה זו אנו מגיעים למאזן בנפש האדם עצמו, מאזן נפשי בין דרישות האדם לחובתו. מוסר היהדות עומד איתן על בסיס של ריסון, הסתפקות והתאפקות. בלא בסיס זה יהיו לשווא כל האמצעים האקולוגיים שבעולם. ביסודה של כל גישה לבעיית האקולוגיה מוכרחים להיות צמצום התאוה, רגישות לצרכי האחרים - הן לחברה והן ליצורי כפיו של הקב"ה.

(הרב אהרן ליכטנשטיין, הגות, ד', יהדות בחברת ימינו)

יצירת ביקוש משמעה יצירת צרכים שמשמעה יצירת תחושת חסר. פרסום משווק חוסר שביעות רצון. בעוד שמטרתן של תרפיה ומסורות רוחניות ממזרח וממערב היא לרוב לעזור להגיע לשלוות נפש או שלמות פנימית,

המלצות להעשרה נוספת

ספרי ילדים:

"שמוטי ואגם" של רוני אשכול בקישור הבא:

fdp.midalely/secruoseR/li.gro.irviavet.www//:ptth

שמירת הטבע, החי והצומח:

מה קרה לעץ התות? מאת רוני גנור

האם הילדים והגננת יצליחו להציל את עץ התות מכריתה?

אקו ולוגי מאת תמר אדר

אקו אוהב מאוד את הגן היפה שלו. מה קורה כשהוא מוצא אותו הרוס ומלוכלך?

הגן של אנו מאת גריים בייס - על שימור לעומת פיתוח

כינור הקסם מאת רן לוי-יממורי - פיונה מצילה גורים יתומים של כלבי ים

סבא יאשקה מציל את החוף מאת יוסי אבולעפיה

סבא יאשקה מגן על החוף מפני יזמים שרוצים לבנות עליו

להציל את כוכב הים מאת שלמה אבס - סיפורי עם במגוון נושאים סביבתיים

בל תשחית ושימוש חוזר:

המעיל המופלא של יוסף מאת סימס טבק

כיצד מעילו הבלוי של יוסף משנה צורה, ובסוף נשאר ממנו רק הסיפור

גלגלים מאת מיריק שניר

"כשהייתי בגן ביקשתי מאבא אוטו קטן" מה בנה האב מהגלגלים שמצא בחצר?

חייט, מעיל וסיפור מאת שלמה אבס

המעשייה מלמדת באופן חביב ומשעשע את חשיבות המיחזור.

צלילים מחצר הגרוטאות מאת רן לוי-יממורי וגיל בודהנה

על הכנת כלי נגינה מחומרים ממוחזרים

התערבות בני האדם בטבע:

הלורקס מאת ד"ר סוס

ספר המהרהר אחר אורח החיים המודרני, החומרנות ותרבות הצריכה

גדליהו והמיסטוק מאת ד"ר סוס

מלך מפונק המבקש לשנות את סדרי הטבע

חוממות מאת יסמין אך

ספר המסביר לילדים מה היא התחממות כדור הארץ ומה אפשר לעשות בעניינה

עסק ביש עם כביש מאת איטו אבירם

התן מארגן את החיות להפגנה נגד סלילת כביש ביער

חוג טבע, גן עדן לילדים מאת טליה שניידר

שפע רעיונות לפעילויות בנושא טבע ואיכות הסביבה לילדים ונוער

ספרים על חינוך סביבתי, שמירת הטבע ואיכות הסביבה- ראו הוצאת הר-יער

סרטים

האיש שנטע עצים - סרט אנימציה עלילתי, המספר את סיפורו של רועה צאן בודד

שמצליח להפוך את סביבתו הצחיחה ליער קסום ופורח (עם כתוביות בעברית)

כחול מופלא - סרט החושף את פלאי הים והיצורים החיים בו וסוקר את השפעתם

של שינויי האקלים על תושביו

עולם גדול מופלא - סרט טבע על הקשר האימהי והדאגה לדור ההמשך אצל בעלי

החיים השונים

Wall E - סרט מדע בדיוני קומי המתרחש בעתיד הרחוק ומתאר את מעלליו של

הרובוט Wall E, שתפקידו לנקות את הפסולת המכסה את כדור הארץ;

הרפתקאותיו משנות את עתיד האנושות.

סוס פרא - סיפורו של המערב הפרוע דרך עיניו של סוס מוסטנג המשוטט ברחבי

אמריקה הבלתי מיושבת.

HOME - הסרט מראה את יופיו של כדור הארץ וקורא לכולנו להתגייס לעצור את

הנוק הנגרם על ידי התערבות בני האדם בטבע

<http://www.youtube.com/watch?v=jqxENMKaeCU>

אתם מוזמנים להיכנס לאתר החגים של התנועה ליהדות מתקדמת - בלשונית של ט"ו בשבט תוכלו למצוא מאמרים נוספים ורעיונות לפעילויות
www.hagim.org.il

למידע נוסף

החברה להגנת הטבע: www.teva.org.il
מרכז השל, המכון הישראלי לחשיבה ומנהיגות סביבתית: www.heschel.org.il
טבע עברי: www.tevaivri.org.il
המשרד לאיכות הסביבה: www.environment.gov.il

המלצות לפעילות נוספת:

יצירה מחומרים ממוחזרים - יש שפע של רעיונות באינטרנט:
<http://www.yetzira.com>
<http://www.tipyarok.co.il>
<http://ha-lool.co.il/magazine/article.asp?id=1688>

פעילות למידה בנושא פסולת: "זבל זה לא סוף הסיפור"
[html.http://kids.gov.il/sababa/pages/garbage/act_garbage1](http://kids.gov.il/sababa/pages/garbage/act_garbage1.html)

המדריך הירוק: טיפים בנושא פסולת
[2=http://kids.gov.il/cgi-bin/sababa/green_guide.pl?Id](http://kids.gov.il/cgi-bin/sababa/green_guide.pl?Id2=)

פעילות למידה בנושא תרבות הצריכה: http://kids.gov.il/sababa/pages/html.consumer_culture/act_consumer1

אפשר ליצור עמנו קשר:

בטלפון: 02-6203479

במייל: hinuch@reform.org.il

באתר: www.reform.org.il

ובפייסבוק: [חינוך התנועה ליהדות מתקדמת](#)

כתיבה ופיתוח: יעל כץ, תמיר ניר, נעמי רז, עדי אפל-טל

עריכה לשונית: מיה קסטרו

עיצוב גרפי: קרן עמרם, "נוצה- ספרים | עיצוב | הפקה"

איור: רועי שנער

מהדורה מעודכנת שנת תשע"ה

הערכה הופקה באדיבותם של: הקרן הקיימת לישראל ו **הסוכנות היהודית לארץ ישראל**
Jewish Agency for Israel